

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

23e jaargang nr. 19

10 mei 1970

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. De Humanistische Pers

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 8,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

Cambodja

Het zal onze lezers net zo vergaan zijn als de leden van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond. Verontrusting over de ontwikkeling in Zuidoost Azië en verwondering over het begrip, dat onze regering meende te moeten uitspreken over het Amerikaans optreden.

In zijn vergadering van 8 mei l.l. gaf het hoofdbestuur de onderstaande verklaring uit.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond spreekt zijn ernstige verontrusting uit over de uitbreiding van de oorlogshandelingen in Zuidoost Azië. Het ziet hierin een regelrechte doorkruising van de pogingen om door onderhandelingen en geleidelijke terugtrekking van de Amerikaanse troepen tot beëindiging van de strijd te komen.

De Nederlandse regering heeft begrip uitgesproken voor de houding van één der betrokken partijen in deze, de Verenigde Staten.

Het hoofdbestuur betreurt deze uitspraak. Het meent op grond van zijn bezorgdheid voor de bedreiging van menselijkheid en wereldvrede, dat geen enkele strijdende partij gesteund mag worden in activiteiten, die steeds verder afvoeren van het enige aanvaardbare doel: vrede te brengen in Zuidoost Azië.

Het dringt er bij de Nederlandse regering op aan, haar verklaring te herroepen.

Utrecht, 8 mei 1970

Namens het Hoofdbestuur
van het Humanistisch Verbond,
W. van Dooren
algemeen secretaris

**Op 23 mei is in Eindhoven de vijfde diskussie-
dag, van een uur 's middags tot een uur of vijf
in het Philips ontspanningscentrum**

Op 30 mei de zesde en laatste in Rotterdam (Groothandelsgebouw)

Taalvaardigheid en sociaal milieu

Sinds enige tijd zijn er mensen verontrust dat er zo weinig studenten afkomstig zijn uit de arbeidersklasse. Eerst dacht men dat dat kwam doordat de arbeiders financieel niet in staat zijn om hun kinderen te laten studeren. Dat was ook zo, maar — hoewel het beursensysteem werd verbeterd, en het algemene bestedingspeil toenam, werd het aantal studenten uit de arbeidersklasse nauwelijks groter. Het zit 'm dus blijkbaar niet alleen in de financiën.

De oorzaken liggen dus ergens anders. En nu heeft men ontdekt dat schoolprestaties van arbeiderskinderen in vergelijking tot die van andere milieus, van het begin af aan slechter zijn. Al in de laagste klassen van de lagere school blijven arbeiderskinderen achter. En die achterstand wordt in de loop van de lagere schooljaren steeds groter.

Het arbeiderskind kampt dus van het begin af aan al met een achterstand, en het lukt hem bijna nooit om daar overheen te komen.

Hoe komt dat?

Er zijn op het ogenblik twee verklaringen favoriet.

De eerste verklaring is, dat arbeiderskinderen van nature minder begaafd zijn dan kinderen uit andere milieus. De selectie naar milieu is volgens deze opvatting dus niet sociaal-economisch bepaald, maar biologisch.

Een dergelijke verklaring heeft een en ander gemeen met racistische theorieën, en ze is dan ook onhoudbaar.

Niet alleen is er geen sprake van dat er een eeuwenlange strikte selectie heeft plaatsgevonden op grond van intelligentie, maar er heeft integendeel een selectie plaatsgehad op heel andere gronden, en de gronden zijn per eeuw verschillend en de selectie is nooit strikt geweest. Het achterblijven van arbeiderskinderen op school kan geen gevolg zijn van teeltkeus.

De tweede verklaring is dat het arbeiderskind een verworven achterstand heeft, het kind is cultureel onderontwikkeld. Dat is in zekere zin ook zo, al is de richting waarin deze theorie zich de laatste tijd ontwikkeld heeft, nogal bedenkelijk. Tegenwoordig zijn er veel pedagogen en dergelijke, zoals Bereiter en Engelmann in de Verenigde Staten, en Bernstein in Engeland, die menen dat de culturele achterstand een gevolg is van een gebrekkige taalbeheersing. Kinderen uit de arbeidersklasse beheersen hun taal niet goed, en daaruit trekt men dan de konklusie dat arbeiderskinderen *dus* niet goed kunnen denken. Volgens deze mensen is een gebrekkige taalbeheersing de *oorzaak* van de achterstand van de arbeiderskinderen op school.

Dat is een nogal onduidelijke opvatting. Wat is taalbeheersing? Goedbeschouwd verstaan deze mensen daaronder: ze beheersen de standaardtaal niet goed, ze spreken niet de taal van de nieuwslezer, of zoals een Nederlander zei: de taal van Luns.

In Nederland wordt de standaardtaal dan nog wel het Algemeen Beschaafd genoemd; dus iedereen die de standaardtaal niet spreekt, spreekt een Algemeen Onbeschaafd.

Op grond van deze opvatting worden in de Verenigde Staten, en tegenwoordig ook in Nederland, zogenaamde compensatieprogramma's ontworpen, dat zijn programma's waarbij kinderen hun moedertaal wordt geleerd alsof ze die taal

helemaal niet beheersen, alsof ze Chinees of Spaans moeten leren. De methodes zijn zo ongeveer als de taalkursussen van Teleac: zinnestjes nazeggen, zinnestjes maken bij plaatjes, mooie antwoorden geven op onzinnige vragen, enz. Voor zulke compensatie-programma's is niet veel goeds te zeggen. Want wat is er eigenlijk aan de hand, als een arbeiderskind op school komt. Dan komen er twee sociale dialecten met elkaar in contact, waarvan er een een hogere sociale status heeft. De taal die de onderwijzer spreekt, is de officiële taal; het dialect van de leerling is „plat”.

De Duitse onderzoeker Oevermann heeft aangetoond dat er bij onderwijzers een duidelijk vooroordeel bestaat tegen „plat praten”, dat wil zeggen, een vooroordeel tegen het dialect van het arbeiderskind.

Volgens de onderwijzer is plat praten een teken van luiheid en domheid. En zo'n vooroordeel bevestigt zich altijd: de onderwijzer geeft het kind geen kansen om te bewijzen dat hij niet dom of lui is.

Dat is niet de enige moeilijkheid.

Want het arbeiderskind staat op school voor twee taken: hij moet niet alleen kennis in zich opnemen en verwerken, hij moet zich bovendien nog het dialect van de onderwijzer eigen maken. Hij moet leren de standaardtaal te beheersen. Het kind is dus steeds ingespannen bezig naar de onderwijzer te luisteren, niet alleen naar wát hij zegt, maar ook naar hóe hij het zegt.

Een kind uit andere milieus heeft die handicap niet: dat spreekt van huis uit dezelfde taal als de onderwijzer.

Dat is de eerste barrière, en veel arbeiderskinderen kunnen die nog wel nemen.

Maar dan komt de volgende barrière, en die is voor de meeste arbeiderskinderen te veel. Uit verschillende onderzoekingen, in Nederland van Van Calcar e.a., is gebleken dat het knelpunt vooral zit in de *leesvaardigheid*. Dat heeft niets te maken met de zogenaamde taalarmoede van het kind, want die bestaat dan nog niet. Maar

Verschenen is:

Verdraagzaamheid

uitgave nr. 37 van het Nederlands Gesprekscentrum (N.G.C.) 44 blz. f 2,50.

Deze brochure is samengesteld door Dr. H. Bongers, Mr. K. Groen, Dr. S. L. Kwee, Prof. Dr. Ir. A. F. van Leeuwen S.J., Mej. Dr. M. Nolte, Prof. Dr. T. J. C. J. Nuyens, Drs. J. G. van der Ploeg, Prof. Dr. H. de Vos en Mr. H. B. J. Waslander.

Achtereenvolgens worden behandeld de vraag wat verdraagzaamheid is, de gronden, de grenzen en de toepassingen van verdraagzaamheid en ten slotte de verdraagzaamheid tussen de volken.

Ongetwijfeld een nuttige uitgave, nu de grenzen van het al of niet toelaatbare zo in discussie zijn.

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

het heeft te maken met de geringere leeservaring van het arbeiderskind. Het arbeiderskind wordt in het algemeen niet aangemoedigd om te lezen; in zijn milieu is lezen zoiets als „niks doen”, het is iets voor verloren uurtjes als je niks te doen hebt. Lezen wordt niet beschouwd als een zinvolle tijdsbesteding. Dit heeft niets te maken met taalarmoede of gebrekkig denken, dit heeft te maken met onvoldoende motivatie om ervaring met de taal op te doen. Het arbeiderskind wordt niet van huis uit gestimuleerd op school, en de taalmoeilijkheden die hij daar ondervindt, verzwakken nog zijn wil om daar iets te bereiken.

De theorie over de taalarmoede van het arbeiderskind en het gebrekkige denken ten gevolge daarvan, is een gevaarlijke theorie. Het is niets anders dan een pseudo-wetenschappelijk geformuleerd vooroordeel van intellectuele middenstanders tegen alles wat behoort tot de cultuur van de arbeidersklasse.

En in de Verenigde Staten, waar ze vooral onderzoek naar de taal van kinderen uit de negerwijken doen, leidt de theorie al tot hernieuwde racistische opvattingen. Als Bereiter en Engelmann beweren dat de taal van het negerkind — en van het arbeiderskind — niets anders is dan een verzameling primitieve geluidsreacties op prikkels, dan is dat zeggen dat die kinderen nu juist hét menselijke aspect missen van taal-

gebruik, namelijk creativiteit. En dat is, minder verbloemd, zeggen dat negerkinderen en arbeiderskinderen een soort mensapen zijn. Het mislukken van het dure project Headstart in de Verenigde Staten dat was gebaseerd op deze theorie, heeft een van de deelnemers, Arthur Jensen, er al toe gebracht voorzichtig te opperen dat negers misschien toch intellectueel inferieur zijn.

Wat valt er op korte en langere termijn te doen om de arbeiderskinderen die er dan toch maar mee zitten, te helpen?

In de eerste plaats moeten we proberen het vooroordeel tegen plat praten weg te nemen. Net zoals geografiese dialecten, zoals het Limburgs, worden geaksepteerd op school, zo moeten ook sociale dialecten worden geaksepteerd. Dat is moeilijk, maar het is een eerste vereiste.

In de tweede plaats moeten we ophouden zoveel gewicht te hechten aan de stoplappen van de standaardtaal. Waarom zijn de clichés van Schmelzer en Hiltermann beschaafder dan de clichés van Jan met de pet? Taalvaardigheid moet niet worden gemeten aan de beheersing van de standaardtaal, maar naar de mate waarin kinderen hun gedachten en gevoelens kunnen overbrengen. Hoe je dat moet meten, is op het ogenblik niet bekend.

In de derde plaats moeten we ophouden kinderen te treiteren met de idiote spelling, en

In memoriam Professor J. Presser

Op 30 april is Professor Dr. Jacques Presser te Amsterdam in de leeftijd van 71 jaar overleden. Dat is een harde slag. Zijn collega's en leerlingen hebben hem eerbiedig herdacht als man van wetenschap, als historicus, als begaafd leermeester. Wij willen hier enkele woorden aan zijn nagedachtenis wijden omdat wij in hem een groot vrijdenker hebben verloren.

Het is eigenlijk niet goed voor te stellen dat deze korte, kwieke, stevige, ogenschijnlijk zo

constante figuur er niet meer is. Hij was een groot leraar; lange reeksen van leerlingen van het Vossiusgymnasium te Amsterdam en later: studenten aan de Amsterdamse universiteit heeft hij gevormd. Daarbij toonde hij twee bijzonder sprekende, sterk inspirerende eigenschappen. Hij was ongelooflijk kritisch; oppervlakkige lezers van zijn werk meenden zelfs dat hij een nietsontziende afbreker was. Maar goede verstaanders onderkenden in zijn tweede dominerende eigenschap precies de oplossing voor het misverstand: zijn zeldzaam scherp instinct voor het menselijke detail. Daardoor speurde hij in dagboeken, autobiografieën, brieven — en ook in de roddel — naar die gegevens welke reliëf aan het gebeuren kunnen geven — waardoor weer levende mensen ontstaan. Want „de mens vinden” was de inzet van zijn werken.

Met zijn boeken over Napoleon en over Amerika verbreidde zich zijn faam van kritikus, van ontmaskeraar van historische legendes. Eerst: daags zal een bundel opstellen van zijn hand verschijnen over wat hij het ego-document heeft genoemd: het menselijke document dat ons de werkelijke geschiedenis leert kennen. Want de waarheid was zijn doelwit, hoe hard die ook was. Verenigd zijn die talenten van Presser in het boek waarmee hij de volstrekte onvergankelijkheid heeft verworven: „Ondergang” — dat verschrikkelijke epos over de vernietiging van de joodse Nederlanders. Hij was bij uitstek geschikt voor deze gigantische taak. Maar een ieder wist dat het hem in elk opzicht een groot deel van zijn leven zou kosten. Hij heeft het werk voltooid. Wij bewonderen hem buitengewoon, omdat hij in dit boek met eindeloze zuchten manmoedig jarenlang ten einde toe schreef, wat wij soms niet durven te lezen.

P. Spigt

vooral de spelling van de werkwoordsvormen. U weet wel, *ik word* met een *d* en *hij wordt* met *dt*. Dat vervoegingssysteem gaat zozeer in tegen ons taalgevoel, dat het ons twee jaar van ons leven kost om het te leren, en dan beheerst nog niemand het perfect.

In de vierde plaats moet er meer onderzoek worden gedaan naar taalverwerving, taalvaardigheid, sociale dialecten, het taalgebruik in de klas, enzovoorts. En er moet een ander soort programma worden ingevoerd, „stiekeme” programma's, of „interventieprogramma's”.

In de vijfde plaats dient er een peuterschool te komen, die onder andere belangrijk werk moet doen door kinderen ervaring op te laten doen en met taal, en door hun motivatie te verhogen. Laten we ophouden met het kind de schuld te geven van de slechte schoolprestaties, of de arbeidersklasse, of de ouders, maar laten we de fout zoeken in de school. Het schoolsysteem deugt niet voor het kind, en arbeiderskinderen vooral worden daar het slachtoffer van. Dat heeft te maken met de klasse-bepaaldheid van onze cultuur. Een radikale aanpak van het probleem is alleen mogelijk door de motivatie van de arbeidersklasse te verhogen. En dat heeft niet zozeer te maken met compensatieprogramma's en schoolhervormingen, maar met een radikale verandering van de doelstelling van onze maatschappelijke instellingen.

G. A. C. Hubers

(Seminarium voor algemene taalwetenschap van de Universiteit Amsterdam)

Literatuur.

In tien minuten is natuurlijk niet veel te zeggen over dit probleem. Daarom wat literatuur voor wie er meer van wil lezen.

1. Voorstanders van de zgn. „deprivatie-theorie”

Carl Bereiter & Siegfried Engelmann, *Teaching disadvantaged children in the pre-school*. Englewood Cliffs, N.J., 1966.

Basil Bernstein, 'A socio-linguistic approach to social learning', in: *Penguin Survey of the social sciences* 1965.

2. Tussenpositie:

G. A. Kohnstamm, *Taalontwikkeling en milieu* (openbare les, Utrecht) Amsterdam, 1969.

Denis Lawton, *Social class, language, and education*. Londen 1968.

3. Andere opvatting

G. A. C. Hubers, 'Taalvaardigheid en sociaal milieu', in voorbereiding.

William Labov, 'The logic of nonstandard English', in: *20th Annual Round Table on linguistics and language studies* (Linguistics and the teaching of standard English to speakers of other languages or dialects) Washington, 1970.

4. Leesvaardigheid

C. van Calcar, S. Soutendijk & B. Tellegen, *School, milieu en prestatie*. Enschede-Utrecht 1968 (herziene versie van bijdrage in F. van Heek e.a., *Het verborgen talent*).

gebed aan mei

Mei, maak onze aarde wit van de bloesems,
De mensenstrijd liet in ons hart
zoveel beklemming na en droesems
en ons oge ziet nog zwart op zwart.

Mei, wees genadig voor onze aarde,
opdat heur witgetooide bal
weer properkes en naar waarde
moge draaien door het heelaal.

Richard Minne (geb. 1891)

WAAROM IK GEEN CHRISTEN BEN

Het boek bevat een zorgvuldige selectie uit de rijke hoeveelheid essays, die Russell sinds zijn eerste publicatie heeft geschreven. Russell stelt in zijn geschriften de plaats van de mens in het universum aan de orde. Hij doet dit op een ironische en sprankelende wijze en bedient zich daarbij van het proza, waarom hij mede zo befaamd is geworden.

268 blz.

f 14,50

PROBLEMEN DER FILOSOFIE

Russells gezag als filosoof is ook bij de beoefenaren van deze wetenschap in Nederland groot, getuige het prestige van zijn ook al vertaalde *A History of Western Philosophy* uit 1946. In *Problemen der filosofie*, een uiteenzetting van de hoofdthema's in de wijsbegeerte, ontwikkelt hij een positief en constructief engagement, in een stijl die het boek ook — en juist — voor de niet-filosofische geschoolde goed leesbaar maakt. Het boek mondt uit in een beschouwing over de waarde van de filosofie en haar beoefening.

160 blz.

f 9,25

Agressie bij de mens

door Anthony Storr

De auteur schrijft over agressie als instinctieve impuls, als faktor in het leven van kind en volwassene in hun seksuele relaties. Hij toont aan hoe vijandigheid kan ontstaan, hoe agressie zich uit bij een opgewonden kind, een jaloerse echtgenoot, een politicus of een psychopaat. De auteur besluit zijn helder en humaan boek met een pleidooi voor begrip en beheersing.

136 blz.

f 9,25

Verkrijgbaar door storting of overschrijving van f 9,25 op postrekening 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

DRUK: STORM UTRECHT-MAARSSSEN